

באחריות השואל⁽¹³⁸⁾, ואם שלחה מדעת המשאל על ידי אחר ומתה — פטור.

גמרא:

שנינו במשנתנו: אמר לו השואל: שלח לי... צט-א
ביד עבדך... ושלחה, ומתה — חייב.

ותמהינן: ביד עבדו של משאל — חייב? והרי יד עבד ביד רבו, והרי זה כמו שהביאה המשאל, שאפילו עשה כן בהוראת השואל, ומתה בדרך — פטור, לפי שלא יצאה מיד המשאל!

ומתריצין: אמר שמואל: מדובר במשנה

ואם אמר לו השואל למשאל: שלחה לי ביד בני⁽¹³⁵⁾ או ביד עבדי או ביד שלוחי, או אפילו ביד בנך או ביד עבדך או ביד שלוחך⁽¹³⁶⁾, ושלחה המשאל בידם.

או שאמר לו המשאל לשואל: הריני משלחה לך ביד בני, ביד עבדי, ביד שלוחי, או ביד בנך, ביד עבדך ביד שלוחך, והסכים עמו ואמר לו השואל: שלח, ושלחה המשאל בידם. ומתה בדרך — חייב, כי הם שלוחים של השואל, ונחשב הדבר כמו שקבל השואל את הפרה בעצמו⁽¹³⁷⁾.

וכן בשעה שמחזירה השואל לבעלים, אם שלחה ביד אחר, ומתה קודם שתגיע לרשות המשאל, הרי זה חייב, שעדיין היא

135. אם היה הבן קטן, עיין בהערה 137.

136. מדוע לא נפטר השואל משום השאלה בבעלים? עיין בהערה 137

137. כתבו ראשונים, שכאשר שלח המשאל ביד בנו או עבדו או שלוחו, נעשו הם כשליחי השואל, שכיון שאמר השואל למשאל לשלח בידם, הרי הוא כאומר למשאל שיעשה אותם לשליחי השואל. (ריטב"א ונ"י בפירושו הראשון)

ומטעם זה, לא נפטר השואל משום שאלה בבעלים, לפי התנא הסובר, שמשאל ששלח שליח לעשות מלאכת השואל, הרי הוא כמותו, לפי ששליח זה אינו שלוחו של המשאל, אלא של השואל. (ריטב"א)

לפי דרך זו יוצא, שאם השליח היה גוי או קטן שאינם ברי שליחות, אין השואל מתחייב כשמסר לידם המשאל, אף שהיה זה מדעת השואל. (נתיבות חו"מ ש"מ ס"ק י"א)

ויש ראשונים שפירשו, שהשואל לא חייב באונסין מדין שואל ומשום שליחות, אלא מדין ערב, שכל מוציא ממון מרשותו על פי חברו, נתחייב לו חברו מדין ערב, ואף כאן אמר השואל למשאל להוציא הפרה מרשותו ולמוסרם ביד אלו. (ר"ן ונ"י בפירושו השני) ומטעם זה, לא נפטר השואל משום שאילה בבעלים, לפי שכאשר הם מביאים את הפרה עדיין לא התחילה השאלה.

ולפי דרך זו יוצא, שאם ירצה המשאל לחזור בו ולקחת את פרתו לפני שהגיעה ליד השואל הרשות בידו, לפי שעדיין לא משך השואל או שליחו את הפרה. (נתיבות ש"מ ס"ק י"א)

138. הגמרא בפרק השוכר את האומנים אומרת, שמדובר במשנה, כששולח את הפרה לפני שנגמרו ימי השאלה. ומשנגמרו ימי השאלה, השואל נפטר מאונסין, ואינו חייב אלא כשומר שכר, אף שהפרה ברשותו. (ב"מ פ"א ע"א והביאה הרי"ף והרא"ש)

ואם שלחה ביד עבדו — פטור, אף שהיה הדבר מדעת השואל.

בשלמא לשמואל, [לפי שמואל אין להקשות] סתירה מהמשנה לברייתא, כי מתניתין בעבד עברי שאין ידו כיד רבו, ואילו ברייתא בעבד כנעני שידו כיד רבו.

אלא לרב קשיא, שלדעתו, אף האומר שלח ביד עבד כנעני, הרי הוא כאומר הכישה במקל, וחייב השואל.

ומתריצין: **אמר לך רב, לא תימא** [אל תגיד], שהאומר שלח ביד עבד כנעני, נעשה כאומר ליה הכישה במקל, **אלא אימא** [אלא תגיד] כך את התירוץ: מדובר במשנה באומר

בעבד עברי, דלא קני ליה גופיה [שאינן גופו קנוי⁽¹³⁹⁾], ויכול לשמש כשלוחו של השואל.

רב אמר תירוצין אחר: אפילו תימא בעבד כנעני, וכאשר השואל אומר לשלח ביד עבד כנעני, שאין ראוי לסמוך עליו⁽¹⁴⁰⁾, נעשה כאומר ליה שואל למשאל: **הכישה במקל והיא תבוא אלי בעצמה**, וכשאומר כך, הרי הוא משעבד את עצמו להתחייב באחריות משעה שהפרה יוצאת מרשות המשאל⁽¹⁴¹⁾.

מיתבי [מקשים בבית המדרש] על רב מברייתא:

השואל הפרה, ושלחה לו המשאל ביד בנו או ביד שלוהו מדעת השואל — חייב השואל, כמו שכתוב במשנה.

והריטב"א מפרש את רש"י, שלא מדין שאלה הוא מתחייב, אלא מדין ערב, שכל האומר לחבירו שיציא ממון למקום שאינו משתמר, או שיזרקנו לים, ויתחייב לו, מיד שעשה כן, נשתעבד לשלם לו. ונחלקו הראשונים בדין "זרוק מנה לים". (עיין ר"ן קידושין דף ד' ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה וכתב הרמב"ן, ובשו"ע חו"מ סימן ש"פ ס"א ברמ"א)

והתוספות פירשו, שמדובר שיצאה מרשות המשאל לסימטא, והשואל קנה את הפרה במשיכה המועילה בסימטא.

והריטב"א חולק עליהם, מפני שלא מועיל משיכה, אם הקונה לא משך את הבהמה, אלא המקנה הביא אותה לסימטא בשבילו.

עוד פירשו תוספות, שהשואל מחבירו חפץ, מתחייב באחריותו מדין שואל, אף שלא קנה את החפץ בקנינים המועילים. (תוספות ד"ה כיון)

ועיין הערה 148

139. הגמרא בפרק האשה נקנית אומרת שעבד עברי גופו קנוי (קידושין ט"ז ע"א) וכתבו תוספות, שאין זה סותר לגמרא זו, שעבד עברי גופו קנוי לענין זה, שלא מועיל מחילת האדון על חיובו לעבוד, מפני שגופו קנוי לעבודה, אבל אין גופו קנוי ממש כעבד כנעני שידו כיד רבו, ואינו יכול לעשות קנין מרבו לצורך אחרים. (תוספות ד"ה דלא)

140. הסיבה שאין לסמוך על עבד כנעני היא, לפי שרוב העבדים הם רשעים, ואינם שומרים על ממון אחרים, מפני שאין להם ממון לשלם. (ריטב"א)

ולמסקנה אין הדבר כן, שבאמת עבד בן דעת הוא, ואימת רבו עליו, והוא שומר על ממון אחרים, והאומר למסור בידו, אינו כאומר הכישה במקל. (ריטב"א)

141. לשון רש"י "דשעביד נפשיה משתצא מרשותו"

ליה: הכישה במקל והיא תבוא(142).

ומביאה הגמרא לכך מהא דאיתמר: ראובן שאמר לשמעון: השאילני פרתך, ואמר לו שמעון: ביד מי אשלחנה לך? ואמר לו ראובן: הכישה במקל ותבוא.

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח אמר רב: כיון שיצאת מרשות משאיל ומתה — חייב.

ומשמע מדברי רב, שרק אם ענה לו על השאלה ביד מי? ואמר הכישה במקל, אז מתחייב השואל משעה שיצאה מרשות המשאיל בעצמה.

נימא מסייע ליה [האם נאמר שיש ראייה] לרב מברייתא זו:

דתניא: ראובן שאמר לשמעון: השאילני פרתך, ואמר ליה: ביד מי אשלחנה? ואמר ליה: הכישה במקל והיא תבוא, הדין הוא: כיון שיצאת מרשות משאיל ומתה — חייב.

הרי מפורש בברייתא ממש כדברי רב.

ודחינן: אמר רב אשי: הכא במאי עסקינן [הברייתא עוסקת] רק בכגון שהיתה חצירו של שואל לפניו מחצירו של משאיל, ולחצר המשאיל יש פתח לרשות הרבים, ויש לה פתח לחצר הפנימית של השואל, דכי משלחה לה משאיל על ידי שמכישה במקל להוליכה לחצר השואל, ודאי להתם אזלא [בודאי שתלך לשם], וכאשר אמר השואל הכישה במקל, התכוין באמת שהמשאיל יעשה כך, והשתעבד להתחייב באחריותה משתכנס לרשותו.

אבל במקרה של רב, שמפרידה רשות הרבים בין חצר השואל לחצר המשאיל, אז כשאמר השואל הכישה במקל והיא תבוא, לא נתכוין לכך באמת שיפקירנה המשאיל ויוליכנה ללא שמירה, ולא התחייב באחריותה(143).

ומקשינן על אוקימתא דרב אשי: אי הכי, מאי למימרא [אם כך, מה הברייתא משמיעה], בודאי שבמקרה זה השואל חייב! ומתריצין: לא צריכא, דאיכא גזייתא [מדובר כשיש זווית] בחצר המשאיל, שיכולה הבהמה לסור ולהתחבא שם.

מהו דתימא, לא סמכא דעתיה [היה מקום

מהברייתא בדוחק. (רבינו חננאל בתוספות ד"ה אמר שמואל, וכן פסק הרמב"ם בפ"ג משאלה ופקדון ה"ב)

ויש אומרים, שלא נחלק שמואל על רב, אלא שיותר נראה לו לפרש את המשנה בעבד עברי, מלהעמיד אותה באומר הכישה במקל, ורב אשי לא דחה את הראיה מפני שאין הלכה כרב, אלא שכך הדרך, לדחות כשאפשר לדחות את הראיה. (רא"ש סימן י"ב)

142. וכך יש לפרש את המשנה: אמר לו השואל: שלחה לי ביד עבדך ביד שלוחך על ידי שיכיש אותה במקל ותבוא אלי. (ריטב"א)

או שיש לפרש כך: אמר לו השואל: הכישה במקל והיא תבוא, ואם אתה חושש שתלך למקום אחר, שלח את עבדך עמה. (תורת חיים) 143. יש ראשונים הסוברים ששמואל חולק על רב, והלכה כמותו בדיני ממונות, ורב אשי סבר כשמואל, ולכן טרח לדחות את הראיה

ומסקינן: **אלא** דברי רב הונא נאמרו לענין חזרה, שרוצה המשאיל לחזור בו מההשאלה ולקחת את הקרדום, ואז אם **בקע בו** השואל, **לא מצוי הדר ביה** [לא יעול לחזור בן] **משאיל, לא בקע בו, מצוי משאיל הדר ביה,** לפי שהשואל קונה את זכות ההשתמשות על ידי ההשתמשות בעצמה, ולא על ידי משיכה (145).

ומימרא דרב הונא **פליגא דרבי אמי**. [רב הונא חולק על רבי אמי].

דאמר רבי אמי: המשאיל לחבירו קרדום של הקדש בשוגג, מעל המשאיל, וצריך לשלם להקדש לפי טובת הנאה שבו, ולא ישלם את ערך הקרדום, שהרי לא הוציאו לגמרי מהקדש, אלא אומדים כמה שווה למשאיל אומה הנאה שהשואל מחזיק לו טובה, ואת זה ישלם.

וחבירו ששאל הקרדום, מותר לבקע בו לכתחילה, אף אחרי שנודע לו שהקרדום של הקדש, שכן הדין שהמעילה מוציאה את ההקדש לחולין, ואף שהקרדום עצמו לא נתחלל, מאחר שלא הוציאו מההקדש, מכל מקום, זכות ההנאה מהקרדום נתחללה.

לומר, שאין דעת השואל סמוכה ובטוחה] במקרה זה, וחושש **דלמא קיימא התם, ולא אזלא להדיא** [שמא תלך לזויות, ולא תלך ישר] אליו, ואולי לא נתכוין באמת למה שאמר.

קא משמע לן הברייתא דפמבא דעתיה בכל זאת (144).

עתה, הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים, ממתי מתחילה השאלה לענין מסוים.

אמר רב הונא: השואל קרדום מחבירו, אם בקע בו — קנאו לזמן השאלה, לא בקע בו אף שמשכו — **לא קנאו.**

ומבררין: **למאי, לאיזה ענין תלויה השאלה בהשתמשות בקרדום?**

אילימא לאונסין, אם לענין זה, שהשואל לא חייב באונסין כל זמן שלא בקע בקרדום?

מאי שנא [מה שונה] קרדום מפרה דמשעת שאילה השואל חייב באונסיה, שהרי מבואר במשנה, שאם שלח לו המשאיל את הפרה מדעתו, הוא חייב באונסין, ואף שלא השתמש בפרה.

אמר לו הכישה במקל. (עיין הערה 134) ומפרש הריטב"א, שהזויות הם בין חצירו של שואל לחצירו של משאיל, והם שייכות לאנשים אחרים, ומחדשת הברייתא שאם נכנסה לשם ומתה — חייב.

145. נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בפרק הזהב, לגבי מקח וממכר, אם מטלטלין נקנים מן התורה במשיכה אן מדרבנן. (ב"מ דף מ"ז ע"ב) רב הונא סובר כרבי יוחנן, שדבר תורה מעות

144. רש"י מפרש שהזויות הם ברשות המשאיל. לפי רש"י, בסופו של דבר נכנסה הפרה לרשות השואל, שאם נכנסה לזויות ומתה שם — פטור השואל, שהרי לא יצאה מרשות המשאיל, וחידשה הברייתא שאף על פי שלא באה הפרה לידו ממש, ולא ידע בשעה שנכנסה, הרי הוא חייב, כיון שאמר לו הכישה במקל. (מהרש"א על התוספות, וכן הוא לרש"י) והריטב"א סובר, שאם הבהמה נכנסת לרשות השואל, בודאי שהוא חייב, אף אם לא

ושמעינן מדרבי אמר, שהמשאיל קרדום של חולין לחבירו קנאו במשיכה, שהרי אי לא קנאו במשיכה, אמאי מעל המשאיל? הרי יכול לחזור בו, ועדיין לא הוציאו מרשות ההקדש.

וכן אם היה סובר רבי אמי שהבוקע בקרדום קונה, אמאי חבירו מותר לבקע בו לבתחילה? ניהרריה ולא ליקניה ולא למעול. [הרי יש לו להחזירו ולא לקנותו ולא תהיה מעילה].

ומדברי רבי אמי יוצא, שהשוואל קונה את החפץ השאול במשיכה מן התורה (146). ומביאה עתה הגמרא עוד דעה, החולקת על רב הונא (147), וסוברת שהשוואל קונה במשיכה מדרבנן.

ופליגא דרבי אלעזר [רב הונא חולק על רבי

אלעזר].

דאמר רבי אלעזר: מהתורה, הקונה חפץ מחבירו, נקנה לו הדבר על ידי כסף, וחכמים תקנו שרק משיכה קונה במטלטלין. וכדרך שתקנו משיכה בלקוחות, כך תקנו משיכה בשומרים (148).

ומביאה הגמרא ברייתא כרבי אלעזר: תניא נמי הכי: כשם שתקנו משיכה בלקוחות, כך תקנו משיכה בשומרים.

וממשיכה הברייתא: וכשם שקרקע נקנית צט-ב בכסף ובשטר ובחזקה, כך שכירות נקנה בכסף ובשטר ובחזקה.

ומקשינן אסיפא דברייתא: שכירות — שכתוב בברייתא, ומשמע שמדובר אף בשכירות מטלטלין — מאי עבידתיה, [מה

קנות, וחכמים תקנו משיכה, ולדעת רב הונא לא תקנו משיכה אלא במקח ולא בשאלה. (ריטב"א) ואומר הריטב"א, שהקנין על ידי ביקוע הוא מדרבנן, שלא יהא אדם משאיל לחבירו, ויחזור בו אחרי שחבירו התחיל את המלאכה, ויניח מלאכתו מותחלת.

שסובר, שמשיכה לא מועילה בשואל. אבל לא מצינו שנחלקו עליו בזה, שהביקוע מועיל בשואל, ואף לדעתם, אם השתמש השואל בחפץ מבלי למשוך אותו — קנאו. (נתיבות סימן ש"מ סק"ח וסימן ש"ו סק"א ועיין קצות החושן סימן קנ"ג ס"ק ג')

148. דעת התוספות והרא"ש, שכמו שדברי רב הונא מתפרשים לענין חזרה בלבד, כך דברי רבי אלעזר נאמרו רק לענין חזרה, וענין זה שייך רק לגבי שוכר ושואל, שאי אפשר להוציא מהם החפץ אחרי המשיכה, ולא בשומר חנם ושומר שכר.

אבל לענין אחריות אין צריך משיכה, ומשעה שקבל השומר את החפץ באחריותו, הוא מתחייב. (תוספות ד"ה כך ורא"ש סימן ט"ו)

ודעת הר"ן, שאף לגבי שומר שכר מועילה המשיכה לענין חזרה, שלא יוכל המפקיד לחזור

146. לדעת התוספות, מוכח מרבי אמי שהמשיכה קונה מן התורה, שאילו היתה המשיכה מדרבנן, לא היה אפשר להתיר מכח קנין דרבנן לבקע בקרדום. (תוספות ב"ק ע"ט ע"א ד"ה תקנו, ותוספות רא"ש כאן)

ודעת הריטב"א, שקנין דרבנן מועיל מדין הפקר ביד דין הפקר, והרי הוא כקנין דאורייתא, ודינו של רבי אמי קיים גם לפי ההלכה שמשיכה קונה מדרבנן. (ריטב"א ד"ה ואי לאו)

147. נחלקו האמוראים על רב הונא במה